

Pathology of Instructional Pre-school Program on 7th Iran Television Channel during covid-19 pandemic

Hanieh Naderi*

M.A. in Educational Psychology, Allame Tababaei university, Tehran, Iran

Mahdi Vahedi

Assistant Professor, Educational Psychology Dept., Allame Tababaei university, Tehran, Iran

Fatemeh Jafarkhani

Assistant Professor, Educational Psychology Dept., Allame Tababaei university, Tehran, Iran

Abstract

Educational television is not a new phenomenon, it played more prominent role in the time of COVID-19 pandemic, contributing significantly to advancing the educational goals of learners. The objective of this study is to analyze the educational programs of (IRIB) Amoozesh or TV 7 for preschool learners. The evaluation form of TV programs for total population (2009) was obtained by reviewing the related literature. Then a checklist was developed according to the criteria of the comprehensive pre-school education and learning plan to answer the research question, what are the problems of the educational programs broadcast by TV7 for preschool learners? The population of this study includes all the educational programs of TV 7 for preschool learners on the TV school of the academic year 2021-2022 and the sample includes programs in the field of scientific, social and identity area. The sampled programs were analyzed using the content analysis and checklist as the instrument to answer the research question, what are the problems of the educational programs broadcast by TV7 for preschool learners? The research data indicated that “thinking” with an average of 4.49 was the most consistent field with the criteria of the comprehensive pre-school plan, and “identity” with an average of 3.83, and “language” with an average of 3.58 were the least consistent fields with the criteria of the plan. Moreover, this study indicated that the content of TV 7 educational programs for preschool learners has problems in the components of formulating educational goals, partial goals, accuracy, and non-contradiction.

Keywords: Production of Instructional program, Instructional Television, Content, Pre-school Period, New Instructional Medium

* Corresponding Author: haniehnaderi9@gmail.com

How to Cite: Naderi, H., Vahedi, M., & Jafarkhani, F. (2022). Pathology of Instructional Pre-school Program on 7th Iran Television Channel during covid-19 pandemic. *Technology of Instruction and Learning*, 5(18), 31-54.
doi: 10.22054/jti.2023.69679.1352

آسیب‌شناسی برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستانی شبکه هفت سیما در دوران همه‌گیری بیماری کرونا

دانشجوی کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران،
ایران

هانیه نادری *

استادیار گروه تکنولوژی آموزشی، علامه طباطبایی، تهران، ایران

مهدی واحدی

استادیار گروه تکنولوژی آموزشی، علامه طباطبایی، تهران، ایران

فاطمه جعفرخانی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف آسیب‌شناسی برنامه‌های آموزشی دوره‌ی پیش‌دبستان شبکه هفت سیما در دوران همه‌گیری کرونا انجام شد. این پژوهش با توجه به ماهیت خود از نوع کاربردی و از گونه تحقیق توصیفی و با توجه به نحوه گردآوری داده‌ها از نوع کمی بود. محقق در این تحقیق با روش تحلیل محتوا با شیوه تحلیلی-توصیفی به آسیب‌شناسی برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستان شبکه هفت سیما پرداخته است. جامعه‌ی آماری تحقیق حاضر شامل تمامی برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستان شبکه هفت سیما در مدرسه تلویزیونی سال تحصیلی ۴۰۰-۹۹ است و نمونه با روش غیر تصادفی هدفمند از بین برنامه‌هایی که مختص حوزه تربیت علمی حرفه‌ای (حوزه‌ی تفکر) و تربیت اخلاقی-اجتماعی (حوزه زبانی) و تربیت اخلاقی-اجتماعی-حرفه‌ای (حوزه هویت) بودند، انتخاب شدند. ابزار این پژوهش، چک‌لیست طراحی‌شده با توجه به معیارهای راهنمای برنامه جامع تربیت و یادگیری پیش‌دبستان (۱۴۰۰) است. اعتبار این چک‌لیست با کمک آلفای کرونباخ ۰/۷ و روایی آن با کمک نظر صاحب‌نظران سنجیده شد. نتایج حاصل از این تحلیل نشان داد که حوزه‌ی تفکر با میانگین ۴/۴۹ بیشترین میزان تطابق با معیارهای راهنمای جامع تربیت و یادگیری پیش‌دبستان را دارد و پس از آن حوزه‌ی هویت با میانگین ۳/۸۳ و حوزه‌ی زبانی با میانگین ۳/۵۸ کمترین میزان تطابق با معیارهای راهنمای برنامه جامع تربیت و یادگیری پیش‌دبستان را دارند. هم‌چنین بررسی‌ها نشان داد که محتوای برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستان شبکه هفت سیما در مؤلفه‌های تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، دقت و عدم تناقض با آسیب‌هایی همراه است.

کلیدواژه‌ها: تولید برنامه‌های آموزشی، تلویزیون آموزشی، محتوا، دوره پیش‌دبستانی

مقدمه

کودکی اولین و مهم ترین دوره زندگی آدمی و دوره ای شاخص برای توسعه مهارت های بنیادی حرکتی است (مفیدی، ۱۳۹۳) و آموزش صحیح و مؤثر در این دوره باعث موفقیت در دوره های بعدی خواهد شد (Roskos, 2009). در این دوره کودک یک نقش فعال در ساختار یادگیری و فهمیدن دارد و دانشی که در این دوران به دست می آورد، بسیار مهم و تعیین کننده است (Krogh & slentz, 2011). آموزش در دوران اولیه کودکی مورد توجه و علاقه طیف وسیعی از دست اندرکاران تعلیم و تربیت، روانشناسان، فلاسفه و دانشمندان فیزیولوژی و بیولوژی و بسیاری از زنان و مردان حرفه های گوناگون بوده است (مفیدی، ۱۳۹۰). یافته های پژوهشی بسیاری نشان دهنده اهمیت و ضرورت آموزش های این دوره از زندگی در شکل دهی شخصیت و موفقیت های تحصیلی کودکان در دوره های بالاتر و نیز ارتقای کارآیی درونی نظام های آموزشی است (مفیدی، ۱۳۹۳). هنگامی که کودکان مدرسه را شروع می کنند، مشتاق هستند تا چیزهای جدیدی بیاموزند و اگر آمادگی های لازم برای ورود به این دوره در کودک ایجاد شود، ضمانت کافی برای کسب موفقیت های آینده او نیز فراهم خواهد شد (برخورداری و جمشیدیان، ۱۳۸۷). در اغلب جوامع، دوره پیش از دبستان اولین مرحله آموزش و پرورش رسمی است و یک محیط رفتاری بسیار مهم برای بسیاری از بچه ها به شمار می رود و هر چه آموزش های دوره پیش دبستانی با کیفیت بالاتری ارائه گردد، کودکان دوران تحصیلی قوی تری خواهند داشت (Smith & Connally, 2013)؛ بنابراین، به نظر می رسد که آموزش های دوره پیش دبستانی بتوانند در موفقیت تحصیلی دانش آموزانی که به پایه اول دبستان وارد می شوند، اثرگذار باشند. اهمیت اهداف تربیتی این دوران از جهات گوناگون قابل بررسی است. اول اینکه با توجه به نظر متخصصان روانشناسی مبنی بر مهم و حساس بودن این دوره سنی در شکل گیری بسیاری از صفات و ویژگی های روان شناختی کودکان، یادگیری بسیاری از مهارت ها و آموزش ها در این دوره ضروری است و عدم بهره گیری مناسب از فرصت ها و قابلیت های این دوره سنی، آسیب جدی هم به کودکان و هم به جامعه وارد می کند. نکته مهم دیگر این است که کودکان به دلیل پایین بودن سن منفعل نیستند، بلکه کاملاً فعال اند و با به کارگیری روش های متناسب با رشد آنها، می توان به آموزش آنان پرداخت. اهداف تربیتی این دوره نیز باید کاملاً با ابعاد مختلف رشد کودکان متناسب باشد (Barnett و همکاران، 2005). پژوهشگران بسیاری به

اثرات برنامه‌های آموزشی اولیه اشاره کرده‌اند. با توجه به این اهمیت و به سبب محدودیت زمانی که برای یادگیری وجود دارد و بر اساس شواهد موجود احتمال وقوع این محدودیت در دوران اولیه زندگی بیشتر است، بنابراین توجه جدی به این دوران از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار است (زارع و قشونی، ۱۳۸۷). نتایج پژوهش‌های خارج از کشور و داخل کشور نشان می‌دهد که کودکانی که دوره آمادگی قبل از دبستان را سپری می‌کنند در مقایسه با کودکانی که این دوره را طی نمی‌کنند، از پیشرفت تحصیلی بیشتری دارند (همان).

دوره پیش‌دبستانی به منزله اولین تجربه آموزشی کودک، باید برنامه‌هایی هدف‌دار داشته باشد تا همه جنبه‌های رشد و تکامل کودک را در برگیرد. اگر اوقات کودک در مراکز پیش‌دبستانی صرف کارهای بی‌هدف و پیش‌بینی نشده گردد و نقطه آغاز و پایان برنامه‌ها معین نباشد، علاوه بر وارد آوردن آسیب‌های آموزشی، به جای اینکه کودک را برای آموزش آماده کند، تصور نادرستی از مدرسه در ذهن او القا می‌کند. کودکان در دوره پیش‌دبستانی به برنامه و محتوایی غنی نیاز دارند؛ زیرا هرگونه قضاوت و داوری در مورد اهمیت این دوره از آموزش‌ها به کیفیت برنامه‌ریزی و تدارک برنامه و محتوای آن بستگی دارد. چنین برنامه و محتوایی است که می‌تواند به مربیان، والدین، دانشجویان و علاقه‌مندان کار با کودکان در دوره پیش‌دبستانی کمک کند تا برنامه درسی خود را به روش منطقی و پیوسته بنا نهند و از کار با کودکان این دوره تجربه و تحلیل درستی داشته باشند (مولایی و رضایی، ۱۳۸۹)؛ و برنامه درسی این دوره یک بازده محسوب می‌شود و نیازمند بررسی و بازنگری بنیادی است و باید هدف، محتوا و روش‌های خاص خود را دارا باشد (کُلْمَن و مک، ۲۰۰۸).

دوره پیش‌دبستانی یکی از سازمان‌های مهم و مؤثر در جهان امروز و آینده به شمار می‌رود (Küçüküran & Altun, 2017). پیش‌دبستان دوره‌ای است که محور اصلی آن، انسان است و مهم‌ترین و دشوارترین مسئله مورد ابتلای انسان در این دوره، تعلیم و تربیت است. از این رو این دوران و تدوین الگو و نظام آموزشی برای آن، در بسیاری از کشورهای دنیا اهمیت ویژه‌ای یافته است (عبداللهی، ۱۳۹۱). به‌عنوان مثال در کشورهای فرانسه و بلژیک این دوره کاملاً رایگان و در کشور سوئد و مالزی برای اقشار کم‌درآمد و روستایی رایگان است و در انگلستان از بودجه دولتی حوزه آموزش به این دوره کمک می‌شود و در ژاپن هزینه آن از والدین اخذ می‌شود. ولی در هر یک از این کشورها آموزش پیش‌دبستانی

به گونه ای برنامه ریزی شده است که با وجود اختیاری بودن جذب حداکثری داشته باشد، زیرا آموزش و آمادگی در این دوره برای دوره تعلیمات رسمی اهمیت ویژه دارد و ارزش افزوده ای که ایجاد می کند قابل مقایسه با هزینه های صرف شده آن نیست.

امروزه اندیشمندان بر این باورند که آموزش و تربیت کودکان سه تا شش ساله، نقش حیاتی در موفقیت آن ها در دوره های بعدی آموزشی ایفا می کند (Taggart et al., 2015)؛ به طوری که برخی نظام های آموزشی در پیش دبستان، ایجاد نگرش و توجه به شکل گیری ارزش هایی مانند تقویت نگرش های میهن پرستانه را در این سنین ضروری می دانند (Mokeyeva & Andreeva, 2016). حتی در برخی از کشورها، از جمله کره جنوبی نیز که جزء ده رتبه برتر جهانی در آموزش و پرورش است، توجه به دوره پیش دبستانی به اندازه ای است که ۹۱ درصد کودکان در پیش دبستانی تحت آموزش های خاص قرار دارند (آرمنند و قاسمی راد، ۱۳۹۲).

با توجه به برنامه های آموزشی دوره پیش دبستانی در کشورهای مختلف، می توان اتخاذ رویکردهای مختلف در این حوزه را دید. برای مثال، برنامه آموزشی اوان کودکی Emilia توسط Malaguzzi برای حمایت از کودکان کم سن و خانواده های آن ها پس از جنگ جهانی دوم در ایتالیا تأسیس شد. Malaguzzi به تأثیر از Montessori, Piaget و Vygotsky معتقد بود که انرژی و توانایی های کودکان باید در دوران تعلیم و تربیت آن ها آزاد شود و از معلمان تقاضا کرد به کودکان گوش دهند و از آن ها تبعیت کنند (Cadwell, 2012). این رویکرد مبتنی بر ساختارگرایی روشی اکتشافی است که زمینه بروز و ظهور قدرت های درونی کودکان را فراهم می سازد و سبب رشد اجتماعی، علمی و هنری آنان می شود. این برنامه کودکان را قادر می سازد تا ایده های خود را ارزشمند ببیند و به شدت بر همکاری تأکید می کند (گلسمن و لی، 2005).

رویکرد دیگر آموزش های اسکوپ است که Welkart و گروه او بیش از پنجاه سال پیش در Ypsilanti با هدف کمک به کودکان مناطق محروم برای کسب موفقیت های بیشتر در مدرسه و جامعه گسترش دادند. این رویکرد بر مبنای نظریه رشد شناختی پیازه است. برخلاف برنامه های درسی دیگر، انجام تحقیقات دقیق بخشی از رشد این برنامه درسی است و گروهی از کودکان درگیر در این برنامه آموزشی تا دوره بزرگ سالی مورد بررسی و پیگیری قرار گرفته اند (مفیدی، ۱۳۹۰). برنامه های آموزشی های اسکاپ بر اساس چهار

هدف اصلی تدوین می‌شوند: (۱) یادگیری از طریق درگیری فعال با افراد، مواد و رویدادها و افکار؛ (۲) آمادگی برای مدرسه و زندگی با استقلال، مسئولیت‌های شخصی، انجام دادن آن‌ها و صحبت کردن با دیگر کودکان با اعتمادبه‌نفس؛ (۳) یادگیری طراحی بسیاری از فعالیت‌های شخصی، انجام آن‌ها و صحبت کردن با دیگر کودکان و معلمان در مورد آنچه انجام داده‌اند و آنچه یاد گرفته‌اند؛ و (۴) کسب دانش و مهارت‌ها در حوزه‌های مهم محتوایی شامل رویکرد یادگیری، رشد عاطفی و اجتماعی، رشد بدنی و سلامت، زبان، سواد و ارتباط، ریاضیات، هنرهای خلاق، علوم و فناوری و درنهایت مطالعات اجتماعی (مفیدی، ۱۳۹۰).

برنامه درسی ته‌واریکی^۱ از رویکردهای دیگر آموزشی برای دوران اولیه کودکی است که در نیوزلند بکار گرفته شده است و متشکل از اهداف یا مهارت‌هایی است که پرورش‌کاران برای آموزش کودکان در دوران پیش‌دبستان باید به‌کارگیرند. این برنامه کودک و خانواده را در بسیاری از زمینه‌ها مشارکت می‌دهد و باعث می‌شود بسیاری از چیزهایی که را که یک کودک می‌تواند در خانه تجربه کند، در ارتباط با والدین، خانواده و جامعه نیز تجربه کند؛ مانند داشتن حس مالکیت قوی، رفاه و بهزیستی، اشتراک مساعی، برقراری ارتباط با دیگران و کاوش از طریق بازی و فعالیت‌های خانوادگی. این برنامه مبتنی بر چهار اصل قدرتمندسازی^۲، تحول‌گرا^۳، خانواده و جامعه^۴ و برقراری رابطه^۵ تدوین شده است.

رویکرد برنامه تعلیم و تربیت دوره پیش از دبستان جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی مندرج در برنامه درسی ملی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۰) است و با توجه به اقتضائات و نیازهای رشدی کودک سعی دارد کودک را با بهره‌مندی از شایستگی‌های پایه (تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق) در تعامل سازنده با خود، خدا، خلق و خلقت طبق شایستگی‌های پایه و عرصه‌های ارتباطی نوآموز مندرج در برنامه در بستر طبیعت رشد و تعالی همه‌جانبه داده و او را برای زندگی حال و آینده آماده سازد.

-
1. TeWhariki
 2. Empowerment
 3. Holistic Development
 4. Family and Community
 5. Relationship

علاوه بر رویکرد و برنامه آموزشی، هر جامعه‌ای از فناوری‌ها و ابزارهای مختلفی در جهت توسعه فرآیند آموزش کمک می‌گیرد که تلویزیون یکی از مهم‌ترین آن‌ها محسوب می‌شود. نقش تلویزیون آموزشی ایجاد ارتباط با گیرندگان پیام است حال این گیرندگان می‌توانند تمام قشرهای جامعه را از جمله دانش‌آموزان به‌عنوان کوچک‌ترین قشر گرفته تا جوامع بزرگ‌تری که زیر چتر تلویزیون آموزشی قرار می‌گیرند، شامل شود. هدف تلویزیون آموزشی انتقال میراث فرهنگی، احساس تعلق به جامعه و آگاه‌سازی مردم است. هرچند از زمانی که نخستین تلویزیون آموزشی در سال ۱۹۳۳ در آیوا آغاز به کار کرد تحقیقات بسیاری در مورد اثرات آموزشی آن صورت گرفته است. مشاجره در این خصوص در مدارس و امج^۱ هنوز ادامه دارد. برای نمونه برخی از منتقدین (مانند Postman, 1994؛ Barrien, 1985) می‌گویند تماشای تلویزیون فعالیت‌های شناختی را تضعیف می‌کند. باین‌حال مرور ادبیات تحقیق در مورد تلویزیون نشان می‌دهد که چنین انتقادهایی بیشتر مبتنی بر مشاهدات ذهنی است تا تحقیقات عینی و شواهد محکمی در این زمینه وجود ندارد که تلویزیون ذهن را تباه می‌کند (رضوی، ۱۳۹۴ نقل از بیابان‌گرد، ۱۳۸۴).

برای شناسایی اهداف و میزان دست‌یابی برنامه به اهداف موردنظر، آسیب‌شناسی برنامه‌های آموزشی بخش پیش‌دبستان شبکه ۷ سیما در ایران به‌عنوان یک ابزار و رسانه آموزشی می‌تواند به بروندادهای بهتری در زمینه برنامه‌های آموزشی بهتر و رشد بهتر کودکان بیانجامد. با توجه به شیوع ویروس کرونا و مجازی شدن آموزش‌ها، اداره‌ی کل آموزش و پرورش تهران با همراهی وزارت آموزش و پرورش تصمیم به راه‌اندازی مدرسه‌ی تلویزیونی در شبکه ۷ سیما گرفتند. دلیل راه‌اندازی این نوع مدرسه، فراهم آوردن آموزش‌ها به‌طور رایگان برای همه اقشار و مخاطبان برنامه‌های آموزشی بود؛ زیرا با مجازی شدن آموزش‌ها، دانش‌آموزان باید تلفن همراه هوشمند یا یارانه داشته باشند تا بتوانند از آموزش‌های مجازی بهره‌مند شوند اما با نگاهی کلی می‌توان گفت که اکثر خانواده‌هایی که در مناطق محروم هستند امکان دسترسی به تلفن همراه نداشته‌اند بنابراین به‌طور رایگان می‌توانند آموزش‌ها را در هر پایه یا درسی از طریق تلویزیون پیگیری و دنبال کنند با توجه به اهمیت و ضرورت دوران پیش‌دبستان برای رشد و تعالی کودکان و هم‌چنین ظهور این دوره آموزشی برای بار نخست در رسانه ملی و استقبال بسیار بالای نوآموزان کشور از این برنامه، شاهد موفقیت‌های این برنامه بودیم اما آسیب‌هایی نیز در محتوای برنامه‌های آموزشی دوره

پیش‌دبستان تلویزیون آموزشی سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ وجود داشت. با توجه به بررسی‌های انجام گرفته مشخص شد که تاکنون در رابطه با آسیب‌شناسی محتوای برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستان شبکه ۷ سیما تقریباً پژوهشی صورت نگرفته است و از آنجایی که آسیب‌شناسی و ارزیابی این برنامه آموزشی به لحاظ بعد آموزشی اهمیت بالایی دارد لذا محقق بر آن شد که در این زمینه پژوهشی انجام گیرد تا آسیب‌های این حوزه شناخته‌شده و در جهت رفع آن‌ها به آموزش و پرورش کشور کمک شود.

پژوهش‌های انجام شده در ایران در زمینه آسیب‌شناسی برنامه‌های آموزشی پیش‌دبستان تلویزیون آموزشی را می‌توان در دو دسته کلی قرار داد. یک دسته که مربوط به آسیب‌شناسی آموزش‌های دوره‌ی پیش‌دبستان است و دسته دیگر مربوط به تلویزیون آموزشی و محتوای فیلم‌های آموزشی است. پژوهش‌هایی که در دسته اول قرار دارند تعدادی به صورت اسنادی و تعدادی دیگر به صورت آزمایشی به موضوع پرداخته‌اند که نتایج آن‌ها برخی مقوله‌های قابل استفاده برای پژوهش حاضر را فراهم کرده است؛ و در دسته دوم پژوهش‌هایی هستند که به ارزشیابی محتوای برنامه‌های آموزشی از جنبه‌های مختلف پرداخته‌اند که در آن‌ها به نظرات کارشناسان استناد شده است.

بعلاوه، آسیب‌شناسی آموزش کودکان در مقطع پیش‌دبستان از دیدگاه‌های مختلفی انجام گرفته است. برای مثال، شمشیری (۱۳۹۰) به آسیب‌شناسی آموزش پیش‌دبستان از دیدگاه آموزش مسائل دینی به کودکان پرداخته است و عدم توجه به اصل دین‌یابی، عدم توجه به تجارب دینی فردی، در نظر نگرفتن اصل فطرت، عدم دین‌محوری در برنامه تعلیم و تربیت، عدم رعایت آزادی در تعلیم و تربیت به‌ویژه تربیت دینی، رعایت نکردن میانه‌روی و سرانجام عدم به‌کارگیری تخیل و استفاده از زبان هنر را از مهم‌ترین آسیب‌های موجود در برنامه‌های آموزشی برای این دوره شناسایی کرده است و دلایل متعددی را برای این آسیب‌ها بیان کرده است. آسیب‌شناسی هویت اسلامی در نوآموزان مقطع پیش‌دبستان نشان می‌دهد که آسیب‌های مختلف مربوط به خانواده، محیط آموزشی و فضای مجازی می‌توانند شکل‌گیری و نهادینه شدن هویت اسلامی در نوآموزان دوره پیش‌دبستانی را با تهدید مواجه سازند (محمدی و زندی، ۱۳۹۷).

پژوهش‌هایی که به آسیب‌شناسی برنامه‌های تلویزیونی برای کودکان در این مقطع پرداخته‌اند روی برنامه‌های خاصی تمرکز کرده‌اند. برای مثال، تحلیل دو برنامه تلویزیونی از

منظر آموزش ترافیک به مخاطبان کودک نشان می دهد که با وجود اینکه این برنامه ها از طریق پیام های آموزشی صریح توصیه های ایمنی کودکان در موقعیت های ترافیکی را بیان می کنند اما بازنمایی تصویری انفعالی و ناتوان از شخصیت های کودک و کمبود آموزش های عملیاتی، توانمندسازی آنان را در کنش های ترافیکی تحت الشعاع قرار می دهد. هم چنین تأکید بر ایمنی شخصی بُعد مسئولیت اجتماعی را در آموزه های مربوط به جامعه پذیری تضعیف می کند (سالمی و عظیمی فرد، ۱۳۹۰).

بررسی کیفیت برنامه های آموزشی برای کودکان بر مقطع پیش دبستان در تهران نشان می دهد که تعامل مربیان با کودکان در مراکز پیش دبستانی کیفیت لازم را ندارد. هم چنین مربیان پیش دبستان در حد متوسط از مهارت های مورد نیاز حرفه مربیگری بهره مند هستند و بیش از نیمی از مربیان مراکز، آموزش های لازم در حوزه تخصصی گذرانده اند. هم چنین کیفیت روش های یاد دهی-یادگیری مربیان مراکز پیش دبستان در حد متوسط است (خسروی پور و پوشنه، ۱۳۹۱). آسیب شناسی وضعیت آموزش و برنامه درسی این دوره آموزشی نیز نشان می دهد که مهم ترین آسیب های دوره پیش دبستان مربوط به مدیریت کلان پیش از دبستان، برنامه ی درسی دوره پیش از دبستان، نیروی انسانی پیش از دبستان، وضعیت حقوقی پیش از دبستان و آسیب های مربوط به محیط خانواده و والدین است (آخش و همکاران، ۱۳۹۵).

از سوی دیگر، برخی پژوهش ها به آسیب شناسی فیلم های مرتبط با آموزش پرداخته اند. برای مثال، حشمتی (۱۳۹۲) در پژوهشی به تحلیل محتوای فیلم های آموزشی مقطع متوسطه که در دفتر تکنولوژی آموزشی وزارت آموزش و پرورش تولید شده بودند پرداخته است. این پژوهش با استناد به نظر کارشناسان درباره ی محتوای فیلم های آموزشی صورت گرفته است. متغیرهایی چون کیفیت فنی فیلم ها، ارائه محتوا به شیوه فعال، اصول سازمانده محتوا و تطابق محتوا با اهداف آموزشی در این فیلم ها مورد بررسی قرار گرفته است. توحیدی (۱۳۹۳) در پژوهشی عناصر اساسی مورد توجه تهیه کنندگان برنامه های علمی آموزشی را با استناد به منابع موجود و نظر کارشناسان این حوزه مورد بررسی قرار داده است و برخی عواملی را که به تهیه کنندگان در ارائه مؤثر فیلم های علمی آموزشی کمک می کنند، مشخص کرده است. ارزشیابی فیلم های آموزشی درس ریاضی دوره راهنمایی بر اساس اصول تهیه و ارزشیابی نوارهای ویدیویی آموزشی نشان می دهد که بین محتوای فیلم های آموزشی و محتوای کتاب

درسی و همین‌طور بین اهداف و محتوای کتاب درسی مطابقت کامل وجود ندارد، اصول روان‌شناسی در این فیلم‌های آموزشی به‌خوبی رعایت نشده است و استفاده از مثال‌ها و توضیحات کافی نبوده است (کاردان، ۱۳۹۰). تحلیل Ferguson از نسخه‌ای از برنامه آموزشی Blue peter شبکه BBC نشان می‌دهد که این برنامه به لحاظ ایدئولوژیکی، ارتجاعی بوده و حاوی گفتمان آن امپریالیستی و رگه‌هایی از نژادپرستی و تبعیض جنسی است. شبکه BBC تلاش کرده است آموزش، اطلاع‌رسانی و سرگرمی را در برنامه Blue peter برای کودکان ادغام کند (Bignell, 2010). Olson (2010) به نتایج مطالعاتی درباره‌ی مخاطبان برنامه‌های خیابان سی سامی و کمپانی الکترونیک اشاره می‌کند که برخی از متغیرهای ارائه محتوا و چگونگی تأثیر آن‌ها را بر مخاطبان بررسی کرده‌اند.

در حوزه آموزش پیش‌دبستان، Bliak and lock (2010) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که مهارت‌های زبانی از نیازهای اساسی کودکان پیش‌دبستانی برای رشد و پیشرفت مهارت‌های شناختی و یادگیری است و نیز مهارت‌های زبانی برای رفتار متقابل اجتماعی و ارتباط اجتماعی امری لازم است. مطالعات Boal and Cassidy (2001) حاکی از آن است که مریبان در کلاس‌های با کیفیت بالا دارای مدارک دانشگاهی مرتبط هستند و رفتارهای مثبت بیشتری هم چون حساسیت و توجه به کودکان از خود نشان می‌دهند و واکنش‌های منفی کمتری هم چون تندخویی و تنبیه در رفتار آن‌ها وجود دارد. احتمالاً نداشتن مدرک دانشگاهی مرتبط می‌تواند یکی از عوامل تعامل کم مریبان با کودکان باشد (مولایی و تاجکوه، ۱۳۸۲).

با توجه به نمونه‌هایی از پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه آموزش که در بالا اشاره شد، به نظر می‌رسد بیشتر این پژوهش‌ها سعی کرده‌اند آسیب‌های مختلف و عوامل مؤثر در توسعه آموزش را شناسایی کنند و راه‌حل‌هایی را در این زمینه ارائه دهند؛ اما هیچ‌یک از آن‌ها بر روی آسیب‌شناسی آموزش پیش‌دبستان با استفاده از فناوری و محیط آموزشی مثل تلویزیون در جامعه‌ای خاص تمرکز نکرده‌اند. بر این اساس پژوهش حاضر سعی دارد بر آسیب‌شناسی برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستانی شبکه هفت سیما به‌عنوان هدف اصلی و بر سه هدف اختصاصی ذیل تمرکز کند: (۱) آسیب‌شناسی حوزه تربیت هویتی بُعد محتوای برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستان شبکه ۷ سیما بر اساس معیارهای راهنمای جامع تربیت و یادگیری؛ (۲) آسیب‌شناسی حوزه تربیت زبانی بُعد محتوای برنامه‌های آموزشی دوره

پیش دبستان شبکه ۷ سیما بر اساس معیارهای راهنمای جامع تربیت و یادگیری؛ (۳) آسیب شناسی حوزه تربیت تفکر و تعقل بعد محتوای برنامه های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه ۷ سیما بر اساس معیارهای راهنمای جامع تربیت و یادگیری.

پرسش اصلی پژوهش: محتوای برنامه های آموزشی دوره ی پیش دبستانی شبکه هفت سیما با چه آسیب هایی همراه است؟

پرسش های فرعی از قرار زیر است:

۱. محتوای برنامه های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه هفت سیما در حوزه تربیت هویتی بر اساس معیارهای راهنمای جامع تربیت و یادگیری با چه آسیب هایی همراه است؟
۲. محتوای برنامه های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه هفت سیما حوزه تربیت زبانی بر اساس معیارهای راهنمای جامع تربیت و یادگیری با چه آسیب هایی همراه است؟
۳. محتوای برنامه های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه هفت سیما حوزه تربیت تفکر بر اساس معیارهای راهنمای جامع تربیت و یادگیری با چه آسیب هایی همراه است؟

روش

این پژوهش با توجه به ماهیت خود از نوع کاربردی و از گونه تحقیق توصیفی و با توجه نحوه گردآوری داده ها از نوع کمی^۱ است. محقق در این تحقیق با روش تحلیل محتوا به شیوه تحلیلی-توصیفی^۲ به آسیب شناسی برنامه های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه هفت سیما مربوط به سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ پرداخته است. بدین صورت که ابتدا با بررسی ادبیات، یک چک لیست برای بررسی برنامه های آموزشی تلویزیونی انتخاب شد و سپس با کمک مؤلفه ها و زیر مؤلفه های راهنمای جامع برنامه تربیت و یادگیری پیش دبستان و ارتباط این مؤلفه ها، چک لیست نهایی برای ارزیابی و آسیب شناسی برنامه های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه هفت سیما طراحی شد. واحد تحلیل در این تحقیق، هرگونه کلمه، تصویر، رسانه... است که در برنامه ی آموزشی تلویزیونی پیش دبستان شبکه هفت سیما با توجه به هدف حوزه ی آموزشی، پیام مشخصی را به مخاطب ارائه می کند. بدین منظور ابتدا واحدهای تحلیل شمارش، سپس وسعت و شدت آنها تعیین شد. بعلاوه، جامعه آماری تحقیق حاضر شامل تمامی برنامه های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه هفت سیما در مدرسه

1. quantitative approach

2. descriptive-analytical

تلویزیونی سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ است. نمونه به صورت غیرتصادفی هدفمند از بین برنامه‌هایی انتخاب شد که مختص حوزه‌ی تربیت علمی- حرفه‌ای (حوزه تفکر)، تربیت اخلاقی-اجتماعی (حوزه زبانی) و تربیت اخلاقی-اجتماعی-حرفه‌ای (حوزه هویتی) بودند و علت این انتخاب آن است که محقق خود مدرس حوزه‌ی تفکر است و همچنین آرشیو فیلم‌های برنامه‌های حوزه زبانی و حوزه هویت به طور کامل در برنامه تلویزیون موجود است اما حوزه‌های دیگر این گونه نیست و چندین برنامه وجود ندارد. در نتیجه ۷۰ برنامه با عناوین ۲۶ برنامه حوزه تفکر، ۲۰ برنامه حوزه هویت و ۱۴ برنامه حوزه زبانی انتخاب شد. در پژوهش حاضر از چک‌لیست به عنوان ابزار گردآوری داده‌ها استفاده شد. برای تهیه چک‌لیست با روش مرور ادبیات، چک‌لیست ارزشیابی برنامه‌های تلویزیونی جامه بزرگ (۱۳۸۸) انتخاب گردید و با توجه به ارتباط مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های راهنمای جامع برنامه تربیت و یادگیری پیش‌دبستان چک‌لیست نهایی برای سه گروه برنامه‌های تلویزیونی آموزشی پیش‌دبستان حوزه‌ی مجزای تفکر، حوزه زبانی و حوزه هویت طراحی شد. برای کمی‌سازی داده‌های چک‌لیست مقیاس فاصله‌ای ۵ درجه‌ای لیکرت استفاده شد و سپس برای تعیین دقیق آسیب‌های موجود در برنامه‌های آموزشی، نمره‌گذاری در سه سطح نامطلوب، نسبتاً مطلوب، مطلوب درجه‌بندی شد. در نمره دهی برای هر عامل میانگین پایین‌تر از ۲,۳۳ نامطلوب، ۲,۳۴ تا ۳,۶۶ نسبتاً مطلوب و میانگین بالاتر از ۳,۶۷ مطلوب قلمداد می‌شود. میانگین نمرات بر اساس فراوانی داده‌ها به دست آمده است و با قراردادن میانگین در یکی از دامنه‌های سه‌گانه بالا، به آسیب‌شناسی برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستان شبکه هفت سیما پرداخته شده است. اطلاعات اختصاصی چک‌لیست در جدول زیر خلاصه شده است.

جدول ۱. اطلاعات اختصاصی چک‌لیست

حوزه تربیت تفکر	۷۶ گویه
حوزه تربیت زبانی	۶۳ گویه
حوزه هویت	۹۰ گویه

وضعیت کلی برنامه‌های شبکه هفت سیما که به منظور بررسی و آسیب‌شناسی در پژوهش حاضر انتخاب شدند، به شرح زیر است.

جدول ۲. عناوین و تعداد برنامه های انتخابی

عنوان	تعداد برنامه انتخابی
حوزه تفکر	۲۶
حوزه هویت	۲۰
حوزه زبانی	۱۴
مجموع	۶۰

یافته ها

در پژوهش حاضر متغیرهای پژوهش عبارت‌اند از حوزه تفکر، حوزه زبانی و حوزه هویتی که برای هر سه حوزه اصلی آماره‌های توصیفی به تفکیک مؤلفه‌ها با توجه به چک لیست جامه بزرگ (۱۳۸۸) محاسبه شده است و نتایج آن ارائه شده است.

جدول ۳. آماره‌های توصیفی مؤلفه‌های تربیت هویتی

شماره مؤلفه در نمودار	مؤلفه	جمع	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	وضعیت مؤلفه
۱	بررسی وضعیت موجود	۹	۴,۵	۰,۷	۰,۵	مطلوب
۲	تدوین اهداف آموزشی	۳۹	۲,۶۹	۱,۱۰	۱,۲۳	نسبتاً مطلوب
۳	اهداف جزئی	۳۲	۳	۰,۸۱	۰,۶۶	نسبتاً مطلوب
۴	شناسایی مخاطبین	۲۴	۴	۰	۰	مطلوب
۵	انتخاب رسانه	۲۹	۴,۱۴	۰,۸۹	۰,۸۰۹	مطلوب
۶	دقت	۱۵	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۷	تناقض	۸	۳,۳۳	۰,۵۷۳	۰,۳۳	نسبتاً مطلوب
۸	شفافیت	۱۵	۳,۷۵	۰,۵	۰,۲۵	نسبتاً مطلوب
۹	مناسبت داشتن مخاطب	۶	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۱۰	جذابیت	۱۱	۳,۶۶	۰,۵۷	۰,۳۳	نسبتاً مطلوب
۱۱	مقبولیت	۷	۳,۵	۰,۷	۰,۵	نسبتاً مطلوب
۱۲	پیش_آزمون	۸	۴	۰	۰	مطلوب
۱۳	کیفیت ساخت برنامه	۱۰	۱۰	۰	۰	مطلوب
۱۴	جذابیت برنامه تولید شده	۳	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۱۵	خلاقیت	۳	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۱۶	ساختار برنامه	۱۶	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۱۷	اجرای برنامه	۱۱	۳,۶۶	۰,۵۷	۰,۳۳	نسبتاً مطلوب
۱۸	ارزیابی	۱۲	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب

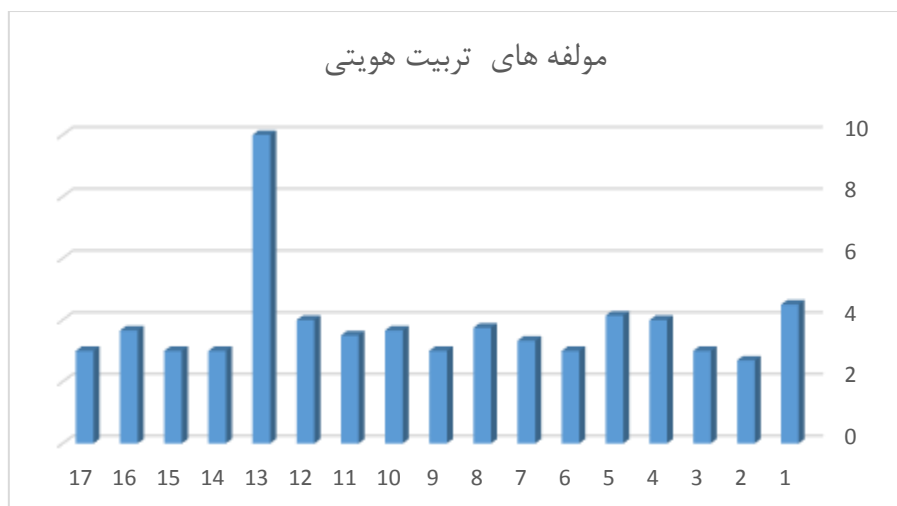
جدول ۳ نشان می‌دهد که کمترین میانگین نمرات در چک لیست تربیت هویتی مربوط مؤلفه ارزیابی، خلاقیت، ساختار برنامه، اهداف جزئی و دقت و مناسبت داشتن مخاطب است.

در حالی که مؤلفه کیفیت ساخت برنامه بالاترین میانگین نمره را در بین تمام مؤلفه‌ها به خود اختصاص داده است.

بر اساس جدول زیر میانگین نمرات مؤلفه‌ها در سه دسته مطلوب، نسبتاً مطلوب و نامطلوب قرار گرفته است و نتایج نشان می‌دهد که حتی آن دسته از مؤلفه‌هایی که کمترین میانگین را نیز دارند در وضعیت نسبتاً مطلوب قرار دارند و سایر مؤلفه‌ها نیز در وضعیت مطلوب قرار دارند، ولی آسیب‌های شناسایی شده برنامه‌های آموزشی در حوزه تربیت هویتی عبارت‌اند از مؤلفه‌های ارزیابی، خلاقیت، ساختار برنامه، اهداف جزئی و دقت و مناسبت داشتن مخاطب.

نمودار زیر مقایسه وضعیت میانگین نمرات مؤلفه‌ها را نشان می‌دهد.

نمودار ۱. مقایسه میانگین نمرات مؤلفه‌های تربیت هویتی

جدول ۴. درجه‌بندی کیفی

نامطلوب	نسبتاً مطلوب	مطلوب
۱-۲,۲۳	۲,۳۴-۳,۶۶	۳,۶۷-۵

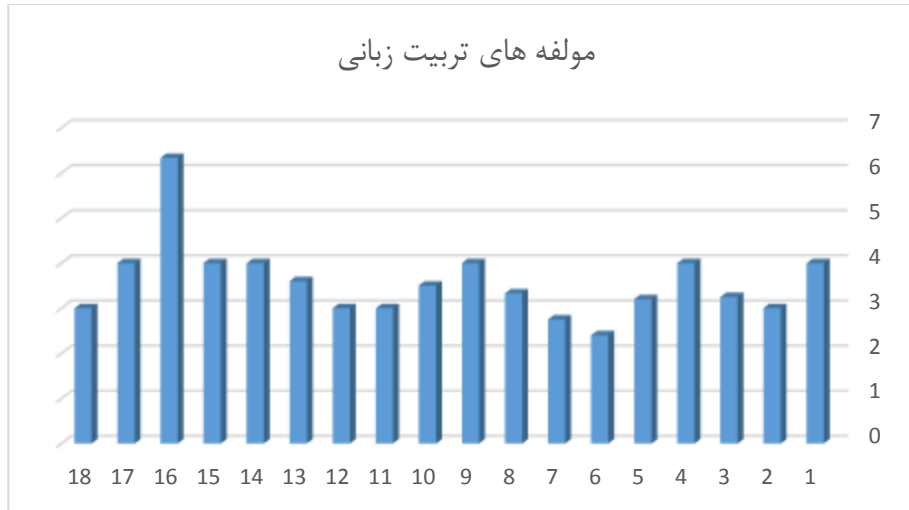
جدول ۵. آماره های توصیفی حوزه تربیتی زبان فارسی

شماره مؤلفه در نمودار	مؤلفه	جمع	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	وضعیت مؤلفه
۱.	بررسی وضعیت موجود	۸	۴	۰	۰	مطلوب
۲.	تدوین اهداف آموزشی	۱۵	۳	۰٫۷	۰٫۵	نسبتاً مطلوب
۳.	اهداف جزئی	۲۶	۳٫۲۵	۱٫۱۶	۱٫۳۵	نسبتاً مطلوب
۴.	شناسایی مخاطبین	۲۴	۴	۰	۰	مطلوب
۵.	انتخاب رسانه	۱۶	۳٫۲	۰٫۴۴	۰٫۲	نسبتاً مطلوب
۶.	دقت	۱۲	۲٫۴	۰٫۵۴	۰٫۳	نسبتاً مطلوب
۷.	عدم تناقض	۱۱	۲٫۷۵	۰٫۵	۰٫۳۳	نسبتاً مطلوب
۸.	شفافیت	۱۰	۳٫۳۳	۰٫۵۷	۰٫۳۳	نسبتاً مطلوب
۹.	مناسبت داشتن مخاطب	۸	۴	۰	۰	مطلوب
۱۰.	جذابیت	۷	۳٫۵	۰٫۷	۰٫۵	نسبتاً مطلوب
۱۱.	مقبولیت	۶	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۱۲.	پیش_آزمون	۶	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۱۳.	کیفیت ساخت برنامه	۱۱	۳٫۶	۰٫۵۷	۰٫۳۳	نسبتاً مطلوب
۱۴.	جذابیت برنامه تولید شده	۴	۴	۰	۰	مطلوب
۱۵.	خلاقیت	۴	۴	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۱۶.	ساختار برنامه	۱۹	۶٫۳۳	۴٫۰۴	۱۶٫۳۳	مطلوب
۱۷.	اجرای برنامه	۱۲	۴	۰	۰	نسبتاً مطلوب
۱۸.	ارزیابی	۹	۳	۰	۰	نسبتاً مطلوب

جدول ۵ نشان می دهد که کمترین میانگین نمرات در چک لیست تربیت زبان فارسی مربوط مؤلفه تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، انتخاب رسانه، دقت و عدم تناقض است در حالی که مؤلفه ساختار برنامه بالاترین میانگین نمره را در بین تمام مؤلفه ها به خود اختصاص داده است. با توجه به نتایج جدول بالا، مؤلفه های دارای میانگین پایین در وضعیت نسبتاً مطلوب و سایر مؤلفه ها در وضعیت مطلوب قرار دارند. آسیب های برنامه های آموزشی در حوزه تربیت زبانی عبارت اند از مؤلفه تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، انتخاب رسانه، دقت و عدم تناقض.

نمودار زیر مقایسه میانگین نمرات مؤلفه های تربیت زبانی را نشان می دهد.

نمودار ۲. مقایسه میانگین نمرات مؤلفه‌های تربیت زبانی

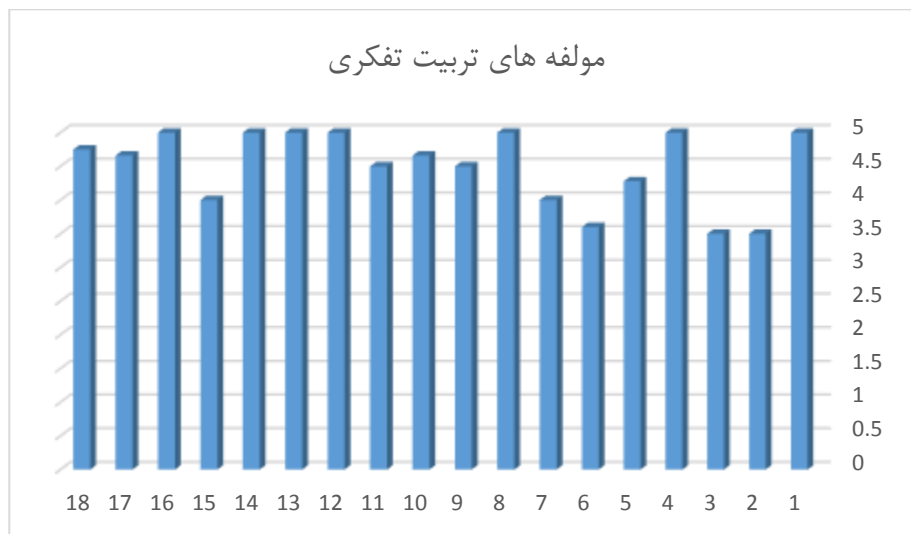
جدول ۶. آماره‌های توصیفی حوزه تفکر

شماره مؤلفه در نمودار	مؤلفه	جمع	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	وضعیت مؤلفه
۱.	بررسی وضعیت موجود	۱۰	۵	۰	۰	مطلوب
۲.	تدوین اهداف آموزشی	۲۸	۳,۵	۱,۰۶	۱,۱۴	نسبتاً مطلوب
۳.	اهداف جزئی	۲۸	۳,۵	۱,۴۱	۲	نسبتاً مطلوب
۴.	شناسایی مخاطبین	۳۰	۵	۰	۰	مطلوب
۵.	انتخاب رسانه	۱۹	۴,۲۸	۰,۷۵	۰,۵۷	مطلوب
۶.	دقت	۱۸	۳,۶	۰,۸۹	۰,۸	نسبتاً مطلوب
۷.	عدم تناقض	۱۲	۴	۰	۰	مطلوب
۸.	شفافیت	۲۰	۵	۰	۰	مطلوب
۹.	مناسبت داشتن مخاطب	۹	۴,۵	۰,۷	۰,۵	مطلوب
۱۰.	جذابیت	۱۴	۴,۶۶	۰,۵۷	۰,۳۳	مطلوب
۱۱.	مقبولیت	۹	۴,۵	0.7	۰,۵	مطلوب
۱۲.	پیش_آزمون	۱۰	۵	۰	۰	مطلوب
۱۳.	کیفیت ساخت برنامه	۱۵	۵	۰	۰	مطلوب
۱۴.	جذابیت برنامه تولید شده	۵	۵	۰	۰	مطلوب
۱۵.	خلاقیت	۴	۴	۰	۰	مطلوب

شماره مؤلفه در نمودار	مؤلفه	جمع	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	وضعیت مؤلفه
۱۶	ساختار برنامه	۵	۵	۰	۰	مطلوب
۱۷	اجرای برنامه	۱۴	۴,۶۶	۰,۵۷	۰,۳۳	مطلوب
۱۸	ارزیابی	۱۹	۴,۷۵	۰,۵	۰,۲۵	مطلوب

با توجه به جدول فوق کمترین میانگین نمرات در چک لیست حوزه تربیت تفکر مربوط به مؤلفه های تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، دقت و عدم تناقض است در حالی که مؤلفه هایی همچون پیش آزمون و شفافیت بالاترین میانگین نمره را در بین تمام مؤلفه ها به خود اختصاص داده است. با توجه به نتایج جدول بالا، همه مؤلفه ها در وضعیت نسبتاً مطلوب و مطلوب قرار دارند اما آسیب هایی در رابطه با محتوای آموزشی در حوزه تربیت تفکر در مؤلفه تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، دقت و عدم تناقض وجود دارد. نمودار زیر میانگین نمرات مؤلفه ها را مقایسه می کند.

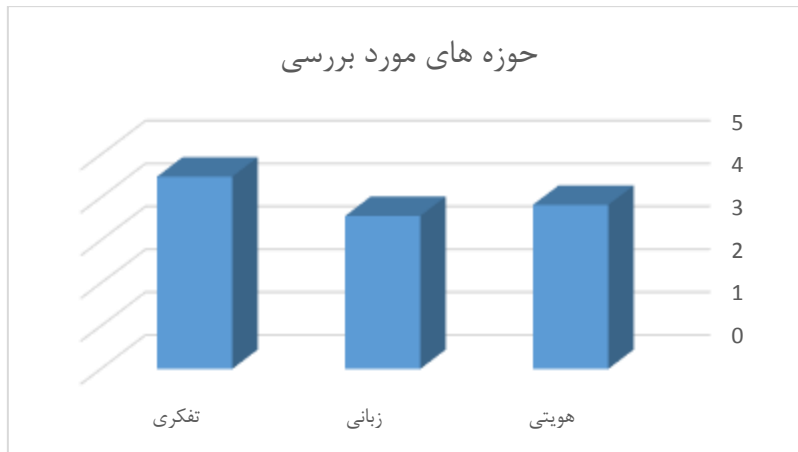
نمودار ۳. مقایسه میانگین نمرات مؤلفه های حوزه تفکر

نتایج به دست آمده نشان می دهد که مؤلفه های تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، دقت و عدم تناقض در هر سه حوزه مورد بررسی کمترین میانگین نمرات را دارند و محتوای

برنامه‌های آموزشی دوره‌ی پیش‌دبستانی شبکه هفت سیما با آسیب‌هایی در این زمینه‌ها همراه است. مقایسه حوزه‌های موردبررسی در نمودار زیر آمده است.

نمودار ۴. مقایسه میانگین نمرات حوزه‌های موردبررسی

با مقایسه میانگین سه حوزه موردبررسی در نمودار فوق، می‌توان دید که حوزه تفکری بالاترین میانگین را در بین حوزه‌های موردبررسی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه آموزش اهمیت ویژه‌ای در فرآیند رشد و پرورش کودکان دارد و عاملی تعیین‌کننده برای آینده هر جامعه‌ای محسوب می‌شود، توجه به آسیب‌های عوامل آموزش پیش‌دبستان می‌تواند به رشد بهتر کودکان از سال‌های اولیه زندگی کمک کند. آموزش از طریق تلویزیون به‌عنوان رسانه‌ای فراگیر که معمولاً در دسترس اکثریت جمعیت است، همواره موردتوجه بوده است. در پژوهش حاضر سعی شد آسیب‌های آموزش از طریق شبکه هفت سیما در ایران بررسی شود که اخیراً به دلیل همه‌گیری بیماری کرونا بیشتر مورد تأکید بوده است.

در پاسخ به پرسش ویژه اول این پژوهش در رابطه با آسیب‌های موجود در برنامه‌های آموزشی شبکه هفت سیما در حوزه تربیت هویتی، بررسی نتایج نشان می‌دهد میانگین کلی مؤلفه‌های حوزه تربیت هویتی ۳/۸۳ است و محتوای برنامه‌های آموزشی دوره پیش‌دبستان شبکه هفت سیما در این مؤلفه‌ها وضعیت مطلوبی دارد ولی با توجه به میانگین نمرات

مؤلفه‌ها، مؤلفه‌های ارزیابی، خلاقیت، ساختار برنامه، اهداف جزئی و دقت و مناسبت داشتن مخاطب از جمله آسیب‌های محتوای برنامه‌های آموزشی در حوزه تربیت هویتی است. نتایج حاصل در رابطه با پرسش ویژه دوم پژوهش در حوزه تربیت زبانی برنامه‌های آموزشی شبکه هفت سیما برای دوره پیش دبستان نشان می‌دهد که میانگین کلی مؤلفه‌های حوزه تربیت زبانی ۳,۵۷ است و وضعیت کلی محتوای برنامه‌های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه هفت سیما در این مؤلفه‌ها نسبتاً مطلوب است اما در بین حوزه‌های سه‌گانه مورد بررسی در بدترین وضعیت قرار دارد. ولی نکته حائز اهمیت این است که چه آسیب‌هایی در این حوزه وجود دارد؛ با توجه به میانگین نمرات مؤلفه‌ها، مؤلفه تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، انتخاب رسانه، دقت و عدم تناقض آسیب‌های محتوای برنامه‌های آموزشی در حوزه تربیت زبانی هستند.

در پاسخ به پرسش ویژه سوم این پژوهش در رابطه آسیب‌های موجود در حوزه تربیت تفکر در محتوای آموزشی شبکه هفت سیما برای دوره پیش دبستان، نتایج بدست آمده نشان می‌دهد میانگین کلی مؤلفه‌های حوزه تربیت زبانی برابر ۴,۴۹ است و محتوای برنامه‌های آموزشی دوره پیش دبستان شبکه هفت سیما در این مؤلفه‌ها در وضعیت مطلوبی قرار دارند و این حوزه در بین سه حوزه مورد بررسی بهترین وضعیت را دارد؛ اما از نظر آسیب‌های موجود در این حوزه، با توجه به میانگین نمرات مؤلفه‌ها می‌توان نتیجه گرفت که تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، دقت و عدم تناقض آسیب‌های محتوای برنامه‌های آموزشی در حوزه تربیت تفکر است.

با مقایسه اجمالی میانگین‌ها در این بخش مشاهده می‌شود که رعایت معیارهای برنامه جامع تربیت و یادگیری در حوزه تربیت تفکر از همه بیشتر بوده و در سطح نسبتاً مطلوب قرار دارد و حوزه تربیت زبانی از همه کمتر است؛ بنابراین می‌توان گفت که نمونه حوزه زبانی وضعیت خوبی نسبت به دو حوزه تربیتی دیگر ندارد که نشان‌دهنده عدم توجه به راهنمای جامع برنامه تربیت و یادگیری است. عدم توجه برنامه به مخاطبین این برنامه که از هر نقطه‌ای در سراسر کشور هستند از عواملی است که موجب شده است میانگین نمرات این حوزه پایین باشد. از آنجا که هدف برنامه تربیت زبان فارسی است، استفاده از کلمات قابل فهم برای هر کودک ایرانی در رسانه ملی از معیارهای مهم این برنامه‌ی تربیتی است اما در اکثر برنامه‌های این حوزه، تناقض با این هدف به وضوح دیده می‌شود. هم‌چنین توصیه شده است

که در هر برنامه صدا آموزشی پیش دبستان، تنها یک صدا آموزش داده شود اما در این برنامه دیده شده است که ۴ صدای الفبا با هم تدریس می‌شود و این نشان از عدم تناسب این برنامه با سن و ویژگی‌های مخاطب است و با روش تدریس کودک در تناقض است.

در همه برنامه‌های آموزشی برای یادگیری بهتر سؤالی در پایان برنامه جهت بسط محتوای آموزشی از مخاطب پرسیده می‌شود که به جز در حوزه تفکر، اغلب برنامه‌های حوزه هویت و تربیت زبانی فاقد چنین سؤالی بودند و بیشتر به ساخت یک ماده حجیم در قالب کاردستی یا دست سازه پرداخته شده است. از مواردی که به کیفیت بهتر برنامه‌های آموزشی تلویزیونی مخصوص منتج می‌شود استفاده از تصاویر گویا و یا ابزار آموزشی مناسب و پویا است؛ به جز حوزه تفکر که در اکثر برنامه‌ها از اسلایدهای با تصاویر کیفیت بالا استفاده شده است که قابلیت جابه‌جا شدن در اسلاید را داشتند و اینجا به جایی آیکون‌ها و تصاویر به درک بهتر محتوای آموزشی می‌انجامد، در دیگر حوزه‌ها از ابزار ماکت و تصویر رنگی ساده چاپ شده برای انتقال پیام استفاده شده است.

هر برنامه‌ی آموزشی تلویزیونی باید مبتنی بر معیارها و اهداف از پیش تعیین شده آن برنامه باشد. به طور خلاصه، برنامه‌های تلویزیونی آموزشی برای کودکان باید در قبال اینکه مخاطب چگونه اطلاعات را پردازش می‌کند، حساس باشد. تصمیم‌گیری در مورد چگونگی طراحی محتوای برنامه‌های آموزشی کودک از طریق تلویزیون همواره استنباط و برداشت بنیادی از چگونگی یادگیری کودک از تلویزیون را منعکس می‌کند، حتی زمانی که نظریه‌ای بنیادی در این ارتباط تدوین نشده باشد. طراحی محتوای برنامه‌های آموزشی کودک همیشه بر اساس استنباط طراح از چگونگی کارکرد ذهن کودک صورت می‌گیرد. هم‌چنین علاوه بر تخصص‌های مختلف، باید از وجود یک یا چند طراح آموزشی نیز استفاده کرد. یک طراح آموزشی که از عهده‌ی کار خود به‌خوبی برمی‌آید، می‌تواند موفقیت برنامه‌های آموزشی کودک را در رسیدن به هدف خود که همانا یادگیری است افزایش دهد. علت اصلی ضعف در برنامه‌های آموزشی پیش دبستان شبکه هفت سیما، وجود نگاه تک‌بعدی در این برنامه‌ها است. یافته‌های پژوهش نمایانگر این است که با وجود اینکه در طراحی و تولید برنامه‌های آموزشی پیش دبستان، اهداف از قبل تدوین شده در نظر گرفته شدند، اما مؤلفه‌های تدوین اهداف آموزشی، اهداف جزئی، دقت و عدم تناقض در هر سه حوزه موردبررسی کمترین میانگین نمرات را دارند که نشان‌دهنده وجود نقطه‌ضعف در این

مؤلفه‌هاست. به بیان دیگر، محتوای برنامه‌های آموزشی دوره‌ی پیش دبستانی شبکه هفت سیما در این مؤلفه‌ها با آسیب‌هایی همراه است. به طور کلی، میانگین حوزه هویت ۳,۸۳ و حوزه تفکر ۴,۴۹ با بیشترین میزان میانگین در سطح مطلوب بوده و بیشترین تطابق را با معیارهای راهنمای جامع تربیت و یادگیری مربوط به حوزه تفکر دارند و کمترین آن مربوط به حوزه زبانی با میانگین ۳,۵۸ است که در سطح نسبتاً مطلوب قرار دارد و وجود آسیب‌های بیشتر در این حوزه را نشان می‌دهد.

به منظور بهبود این حوزه‌ها و رفع آسیب‌های موجود، پیشنهاد می‌شود تولیدکنندگان برنامه‌های آموزشی کودک به هنگام طراحی محتوای برنامه‌های آموزشی کودک از تیم متخصص کامل و مجرب بهره بگیرند تا از این طریق بتوانند محتوای برنامه‌های آموزشی مؤثرتر، کارآمدتر و جذاب‌تری برای کودکان تولید کنند. پیشنهاد می‌شود در تولید برنامه‌های آموزشی به موارد زیر توجه شود:

- توجه به آسیب‌های احتمالی از همان آغاز کار با توجه به معیارهای برنامه جامع تربیت و یادگیری در طراحی و تولید برنامه‌های آموزشی کودک.
 - توجه به پوشش کامل محتوای آموزشی، مطابقت محتوا با اهداف جزئی و هم‌چنین عدم تناقض‌گویی.
 - توجه به تناسب مجری و هم‌مدرس با کار کودک به لحاظ پویایی و نشاط در اجرا.
 - در تدوین محتوای آموزشی بعد تدوین اهداف کلی و جزئی رعایت شود و بر اساس اهداف آموزشی - یادگیری مخصوص سن کودک و روش‌های آموزشی مطلوب به شکل‌های گوناگون عمل شود
- با توجه به نتایج پژوهش حاضر، بررسی موارد زیر برای کارهای آتی در این زمینه پیشنهاد می‌شود:

- آسیب‌شناسی محتوای آموزشی از منظر سایر مؤلفه‌ها.
- مقایسه محتوای آموزشی چند نمونه مختلف بر اساس سه حوزه تربیت هویتی، تفکری و زبانی.
- بررسی محتوای آموزشی را بر اساس سه حوزه تربیت هویتی، تفکری و زبانی در سایر مقاطع تحصیلی.

- مقایسه برنامه‌های آموزشی تولید شده در مدرسه تلویزیونی سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ با دیگر برنامه‌های آموزشی تولید شده در خارج از کشور.
- مقایسه تأثیر ویروس کرونا بر پذیرش کودکان ایرانی از برنامه‌های آموزشی کودک تولید شده در تلویزیون ایران با میزان پذیرش کودکان خارج از کشور از برنامه‌های آموزشی.
- بررسی اثربخشی آموزش‌های پیش‌دبستان تلویزیون در دوران کرونا و آموزش‌های پیش‌دبستان حضوری در دوران قبل از کرونا بر روی موفقیت دانش‌آموزان کلاس اول.
- بررسی میزان موفقیت آموزش‌های پیش‌دبستان تلویزیونی از دیدگاه اولیای نوآموزان پیش‌دبستانی.

منابع

- آخش، سلمان حسینی خواه، علی عباسی، عفت و موسی پور، نعمت اله. (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی وضعیت آموزش برنامه درسی دوره پیش‌دبستان ایران. فصلنامه مطالعات پیش‌دبستان و دبستان، ۲(۶)، ۱-۳۱.
- آرمند، محمد و قاسمی راد، مرضیه. (۱۳۹۲). آموزش پیش‌دبستانی در کره جنوبی. مجله رشد آموزش پیش‌دبستانی، ۱۸، ۱۲-۱۵.
- السون، میتو، بی آر، هرگهان. (۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر نظریه‌های یادگیری. ترجمه علی‌اکبر سیف. تهران: دوران.
- برخوررداری، مهین و جمشیدیان، عبدالرسول. (۱۳۸۷). تربیت شهروندی تهران. جهاد دانشگاهی. برنامه درسی، ملی جمهوری اسلامی، ایران. (۱۳۹۱). نگاشت چهارم. دبیرخانه‌ی طرح تولید برنامه‌ی درسی ملی.
- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۹). مقایسه مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی نابینا ناشنوا و عادی شهر شهران. مجله پژوهش در حیطه کودکان استثنائی، ۱، ۷۰-۸۴.
- پستمن، نیل. (۱۹۹۴). زندگی در عیش مردان در خوشی. ترجمه صادق طباطبائی. تهران: اطلاعات.
- پیدایی، مهرداد. (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی آموزشی در سازمان‌ها (آموزش و پرورش در هزاره سوم). تهران: علم استادان.

- توحیدی، علیرضا. (۱۳۹۳). *عناصر اساسی مورد توجه تهیه کنندگان در تولید برنامه های علمی- آموزشی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صداوسیما.
- زانع، حسین و قشونی، اقدس. (۱۳۸۲). آموزش پیش از دبستان وضعیت موجود، کاستی ها. پیشنهادها و تدوین سیاست ها. فرهنگ و علم، (۱)۱، ۲۲۱-۲۵۰.
- حشمتی، غزل. (۱۳۹۲). *تحلیل محتوای فیلم های آموزشی تولید شده در دفتر تکنولوژی آموزشی در مقطع متوسطه، سازمان پژوهش و برنامه ریزی درسی*. تهران: دفتر تکنولوژی آموزشی. خسروی، علی اکبر، پور علی، پریناز و پوشنه، کامبیز. (۱۳۹۱). *ارزشیابی میزان کیفیت برنامه های مراکز پیش دبستانی شهر تهران*. فصلنامه اندیشه های نوین تربیتی، (۱)۸، ۲۹-۵۸.
- جامه بزرگ، زهرا. (۱۳۸۸). *اثربخشی رسانه و روش های آموزشی در آموزش سلامت*. کرمانشاه: دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه.
- چهارچوب، راهنمای، برنامه ریزی دوره پیش، دبستان. (۱۴۰۰). *سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی کشوری*. تهران: دفتر دوره ی پیش دبستان سازمان پژوهش و برنامه ریزی درسی. رضوی، عباس. (۱۳۹۵). *تولید برنامه های آموزشی تلویزیونی*. تهران: سمت.
- سالمی، منیر و عظیمی فرد، زهرا. (۱۳۹۰). *تحلیل نشانه شناختی برنامه های رنگین کمان و هزار شصت و شونزده*. فصلنامه مطالعات کودک، (۶)۵، ۷۵-۵۰.
- شمشیری، بابک و نوذری، محمد. (۱۳۹۰). *آسیب های تربیت دینی در کودکان مقطع پیش دبستان از نظر متخصصان علوم تربیتی، روان شناسی، علوم دینی و ادبیات کودک*. فصلنامه مطالعات پیش از دبستان و دبستان، (۶)۳، ۷۳-۵۱.
- گروه پیش دبستانی، دفتر تألیف کتب، درسی. (۱۳۹۲). *راهنمای برنامه دوره پیش دبستانی*. ج هشتم. تهران: مدرسه.
- محمدی، اکرم و زندی، زهرا. (۱۳۹۷). *آسیب شناسی هویت اسلامی نوآموزان در مقطع پیش دبستانی*. مجله ی رشد پیش دبستان، (۵)۴، ۳۰-۲۵.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۹۰). *برنامه آموزش در دوره پیش از دبستان*. تهران: سمت.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۹۳). *مبانی آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان*. تهران: سمت.
- مولایی، تاجکوه، مسعود. (۱۳۸۶). *شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه های پیش دبستانی از طریق بررسی تأثیر آموزش و پرورش پیش دبستانی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه اول تا سوم ابتدایی شهرستان ورامین*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی.
- میرسپاس، ناصر. (۱۳۹۸). *آسیب شناسی مدیریت منابع ناجا بر اساس مدل تعالی منابع انسانی*. فصلنامه علمی منابع انسانی ناجا، (۵۵)۱۰، ۳۰-۴۵.

References

- Blaik Lock, K. (2010). The Assessment of Children's Language in Early Childhood Centers. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 45, (105-110).
- Krogh & slentz. k. (2011). *Early childhood education yesterday & tomorrow*. Published by the Cambridge university.
- Roskos, k. tabors, p. o. Lenlart, L. A. (2009). *Oral Language and early literacy in preschool*. Talking Reading and Writing international Reading Association.

استناد به این مقاله: نادری، هانیه، واحدی، مهدی و جعفرخانی، فاطمه. (۱۴۰۱). آسیب شناسی برنامه های آموزشی دوره پیش دبستانی شبکه هفت سیما در دوران همه گیری کرونا. *فناوری آموزش و یادگیری*، ۵(۱۸)، ۳۱-۵۴. doi: 10.22054/jti.2023.69679.1352

Technology of Instruction and Learning is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.